

क्रीडापाद पुंस्त्री क्रोडे पादोऽक्ष् । कच्छपे हेमं क्रोडाङ्घ्रि-
प्रसृतयोऽप्यत् ।

क्रोडादि पु० पाणिन्युक्ते उपसर्जनस्वाङ्गे ङीष्प्रतिषेध
निमित्ते शब्दगणे स च गणः “क्रोड नख खुर शाखा
उखा शिखा बाल शफ मूक” क्रोडादिराक्षतिगणः तेन
भग गल घोष इत्यादयोऽपि आह्लाः

क्रीडो स्त्री क्रोड+जातौ, गौरांवा ङीष् । श्वराहजाति-
स्त्रियां श्वाराहीकन्दे च राजनि० ।

क्रीडो शरण न० क्रोड+चि+क-भावे ल्युट् । आलिङ्गने हला०

क्रीडो मुख पुंस्त्री क्रोद्याः शूक्यांस्रमिव सुखमस्य । ग-
राडके (गण्डार) राजनि० स्त्रियां जातिवात् ङीष् ।

क्रीडेश्य स्त्री क्रोडस्य इष्टा प्रिया । सुस्तके (सुधा) राजनि०

क्रोध पु० क्रुध-हिंसने भावे घञ् । हनने हेसच०

क्रोध पु० क्रुध-भावे घञ् । श्वरापकाराय चित्तवृत्तिभेदे,
परानिष्टाभिलाषेण अनिष्टविषयहे पहेतुके चित्तवृत्तिभेदे ।

क्रोधश्च रौद्ररसस्य स्थायिभावः “रौद्रः क्रोधस्थायिभावो रक्तो
रुद्राधिदैवतः” सा० द० “क मय कुतश्चित् पराहतः क्रोध-
रूपेण परिणमते स च रजोगुणकार्यः “कामएव क्रोधएव
रजोगुणसमुद्भवः । महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह
वैरिणाम्” गीतोक्तेः “यस्त्वया पृष्टो हेतुरेव काम एव । ननु
क्रोधोऽपि पूर्वं त्वयोक्तः “न्द्रियस्योन्द्रियस्थायि” इत्यत्र, सत्यं
नासौ नतः पृथक् किन्तु क्रोधोऽप्येव एव, कामएव हि केन-
चित् प्रतिहतः क्रोधात्मना परिणमते । पूर्वं पृथक्को-
नो-
क्तोऽपि क्रोधः कामज एवेत्यभिप्रायेण कीदृशोच्यते जोगुर-
णात् समुद्भवतीति तथा” श्रीधरः । तस्य कामजत्वमपि
“सङ्गात् संजायते कामः कामात् क्रोवोऽसिजायते” गीता-
याम्नाम् । तत्कार्याणि अज्ञानिनं न कर्मा क्रोधात्प्रः प्रथ-
वति विधातुं रणवृत्ते” अश्रीकरोति भुवनं बधिरिकरोति
धीरं सचेतनसचतनतां नयेत् क्रुत् । त्वयं न पश्यति न-
चात्महितं वृष्टोति धीमानधीतमपि न प्रतिरुन्धाति”
नीतिशा० “क्षमैव क्रोधविजये सपर्येति त्रिवेकिनः । क्रोधः
कार्यं विभङ्गाय तस्मात्तं क्षमया जयेत्” शकुनशा० स च
वृद्धसध्याधिमात्रभेदेन विधेति पा० साधन पादे १४३०
भा० स्थितम् “क्रोधं विभो ! संहर संहरेति” तुभा० ।
“क्रोधे क्षमणः शरे दशसुखः पाथौ प्रलम्बासुरः”
शा० द० । “क्रोधात्प्रसृतस्य तस्य स्वयमिह जगतामन्तक-
खानकोऽहम्” वेणो० । “विषमस्थं जगत्सर्वं व्याकुलं
समुद्र-हृतम् । जनानां जायते भद्रे ! क्रोधे क्रोधः पर-

स्वरम्” इत्युक्तलक्षण्ये षष्ठ्यर्पात्तर्गते अर्थात् शक्तमे
श्वर्षभेदे पु० ।

क्रोधकृत् त्रि० क्रोधं करोति क-किप् । क्रोधकारिणि २ पर-
मेश्वरे पु० “क्रोधहा क्रोधकृत् कर्ता विश्ववाङ्मर्महीधरः”
विष्णुसं० असाधून् प्रति क्रोधकर्तृत्वात् तस्य तथात्वम् “श्रुति
सृती ममैवाज्ञे यस्ते उल्लङ्घ्यं वर्तते । आज्ञाच्छेदी मम
द्वेषी नरके प्रनिवर्तते” इति श्रुतिसृष्ट्युदितकर्माना
चरण्ये ईश्वरद्विष्टत्वोक्तेः तस्य तादृशान् प्रति क्रोध-
कर्तृत्वम् । तच्च प्राणिनां स्वादृष्टविशेषात् भवति

क्रोधज त्रि० क्रोधात् जायते जन-ङ ५ त० । श्रुक्रोधजाते
शमोहे पु० शोहस्य क्रोधजत्वं गीतायासुक्तं यथा
“क्रोधात् भवति सम्मोहः सम्मोहात् सृतिविषमः”
क्रोधजाते द्विविधव्यसनान्तर्गते व्यसनापके च यथाह
मनुः “पशुन्यं साहसं द्रोहईर्ष्यास्त्रयार्थद्रुषणम् । वा-
ग्दण्डजञ्च पारुष्यं क्रोधजोऽपि गण्योऽपकः”

क्रोधन क्रुध-युच् । श्रुक्रोधशोले अमरः “यद्ग्राभेण कृतं तदेव
शुरुते द्रैःणायनिः क्रोधनः” वेणो० “वाग्दुष्टः क्रोधनो
हिंस्रः पिशुनः कविरेव च । स्वस्वसः पिहवर्त्ती च नामभिः
कर्माभिस्तथा । कौशिकस्य सुता आसन् शिष्याः गर्गस्य
भारत !” हरि० २१२ अ० उक्ते गर्गशिष्ये २कौशिक-
पुत्रभेदे “रोगोभरणदुर्भिक्षं विरोधोत्तरसङ्कुलम् । क्रोधने
विषमं सर्वं समाख्यातं हरप्रिये !” इत्युक्तलक्षण्ये षष्ठ्यसं-
त्सरान्तर्गते जनप्रतिषेधे श्वर्षभेदे । “कृमिताङ्गोरुच्यस्यङ्
उल्मत्तः क्रोधनस्तथा” इति तन्त्रोक्ते ४भैरवभेदे च पु० ।

क्रोधमूर्च्छित त्रि० क्रोधोमूर्च्छितो वज्रहीभूतोऽस्य इत० वा ।
श्रुक्रतिकोपने “एवमुक्त्वा तु पार्थेन उर्वशी क्रोधमूर्च्छिता”
भा० व० ४६५० ५ त० । श्वरनामगन्धद्रव्ये पु० शब्दर०
क्रोधवर्द्धन त्रि० क्रोधं वर्द्धयति वृध-णिच् ल्युट् इत० । श्रुको-
पस्य वर्द्धके अनिष्टसूचकवाक्यादौ श्वरभेदे पु० “चन्द्र-
हन्ता क्रोधहन्ता क्रोधवर्द्धन एव च” हरि० २६३अ०
असुरकथने । स एव भारतयुद्धकाले दण्डधारणत्वेना-
विर्भूतः यथा “क्रोधवर्द्धन इत्येव यस्त्वन्यः परिकी-
र्तितः । दण्डधारइति ख्यातः सोऽभवन्नातृजर्षभः” भा०
आ० ६७अ० अंशवतारे

क्रोधहन् पु० क्रोधं हन्ति हन्-किप् । श्रुविष्णौ “क्रोधहा
क्रोधकृत् कर्ता विश्ववाङ्मर्महीधरः” विष्णुसं० “साधूनां
क्रोधं हन्तीति क्रोधहा” भा० । श्रुकोपघातके त्रि०
क्रोधहन्त त्रि० क्रोधं हन्ति हन्-हच् इत० । श्रुकोपघातके